

Want zijn opvatting is, dat GOD onze rede kruist, en alle logische denkwt. Calvijn evenwel zegt, dat God onze BEDORVEN rede breekt, en ons tot de ware „logica“ in den Logos terugleidt.

En nu wordt niet „de“ rede doorbroken, maar de valsche rede (de vleeschelijke).

En dat is niet een daad van God, die op ons neerploft als een paradox, waarbij we verpletterd worden; maar het is volgens Calvijn, behalve een werk van den Barmhartige, toch ook een daad van den verlost mensch zelf; een daad, die hij bewust, God en zichzelf kennend, kan verrichten met zijn vrijgemaakte verstand. Hij wordt niet slechts gebroken, maar hij breekt ook zelf. Zijn rede wordt niet geofferd alleen maar hij offert (en daarin is hij „koningsmensch“). — Hij offert zelf zijn bedorven rede-bedenksels. Zoo wordt hij een levende offerande Gods, zegt Calvijn¹². En aldus wordt de geloovige gelijk aan Abraham. Want Abraham was bereid Izaak te offeren. Waarom? Omdat hij, zooals Kierkegaard wil, geloofde in het ongerijmde? Neen, omdat zijn geloof wist, dat het op de een of andere manier toch rijmen zou... hij God („hij sprong tegen den zolder aan“, wat prof. H. zoo leelijk vindt)¹³. En toen Abraham, in het geloof, dat Gods beloften niet de grondwet van zijn denken breken, maar dat zijn denken die grondwet nog niet gegrepen had, Izaak prijs gaf, toen stelde God een dier in de plaats van Izaak, als offer. Gelijk dat dier aan het offervuur prijsgegeven wordt, zoo moet, zegt Calvijn, onze vleeschelijke rede in het vuur; en daarin zullen we ervaren, dat de naar de hoogere eenheid grijpende rede des geloofs haar loon heeft: Izaak leeft en de belofte heeft het denken, dat den moed had, het „vleesch“ het vertrouwen op te zeggen, doen ervaren, dat God uit de engte van de schaduw des doods (en der paradox) de ziel in de ruimte zet van de paradox-looze eenheid van Gods raad en daad, van zijn verborgen en geopenbaarden wil, van middel en doel¹⁴.

Wie ziet hier geen verschil tusschen Calvijn en Haitjema?

Haitjema zegt: het ligt OOK AAN GOD, dat onze rede gebroken wordt, en dat ze gekruist wordt (onze logische denkwt). Letterlijk schrijft hij:

„Het paradoxale komt noch uitsluitend aan het subject toe, noch uitsluitend aan het object. Het ligt in de steer-tusschen die beide in: GEGENEREERD uit het object, geconcepitied uit het subject.“¹⁵

Maar daar zit het anti-calvijnische juist. Ik, zoo laat Calvijn den zondigen mensch zeggen, ik heb de oorspronkelijk mij geschonken rede verduisterd door mijn zonde; en God van zijn kant geneest nu wat ik heb krank gemaakt. Zegt Barth, dat Jeremia en Hananja, Jakob en Esau, het allebei mis hebben, dan antwoordt Calvijn: maar dat is al te absurd, dat een niet wedergeborene en een wedergeborene aldus op één lijn mogen gesteld worden; want er is een wezensverschil. (Tusschen Calvijn en Haitjema ligt dan ook o.m. het begrip en de consequentie van de wedergeboorte¹⁶). Neen, zoo protesteert Calvijn, de ongelovigen worden door Paulus wel tentoongesteld als verijfeld in hun verstand¹⁷, maar het christelijk leven staat dan ook daarmee in antithese¹⁸.

En wederom, is volgens Barth de leer, zoodra ze „leer“ geworden is, aan het oordeel, de crisis, van alle „leer“ onderworpen. Calvijn schrijft in één zijner brieven, dat er een diepgaand, een wezenlijk, verschil is tusschen de wijsbegeerte, en die leer, welke God tot Zijn eigen verheerlijking, ons geschonken heeft¹⁹.

En ten derden male: heeft Prof. Haitjema Assensche kwade dampen geroken in een pleit voor de klaarblijkelijkheid der openbaring (wel te onderscheiden, maar niet te scheiden van de doorzichtigheid der Schrift). — Calvijn zegt, dat de Satan haar ontkent²⁰. Zegt Barth—Haitjema: A is gelijk aan B, Calvijn protesteert ertegen: hij beroept zich op den „sensus germanus“²¹.

Zeggen Barth—Haitjema, dat God als het volstrekt Andere moet gekend worden, en dat Hij pas ervaren wordt in het „staunen“ (verstomd staan), Calvijn, die ook van „verstomd staan“ weet te spreken, ziet daarin het wezen der openbaringsdaad niet, maar haar eerst later rijpende vrucht, die dan evenwel aanbidding wordt, en deze wordt weer gewekt doordat God, wel verre van ons dood te slaan door paradoxen, zich aan ons onverstomd en ruwheid eerst conformeerd²².

En nog zijn we niet klaar met de tegenstellingen. Maar als ik er thans mee ophoud dan blijf ik vragen: aan welken kant staat Calvijn? Prof. Haitjema wil „uit de inspiratie van het paradoxale leven“; Calvijn wil door gehoorzaamheid en geloof en geduld het paradoxale overwinnen. Abraham zag niet het ongerijmde, maar geloofde, d.w.z. hij sprak zijn rede tegen en zei: maar toch rijmt het. En alle geloovigen zijn DAARIN kinderen Abrahams. Hen inspireert, ondanks het paradoxale, waarop zij meenen te stuiten, het geloof aan de eenheid Gods. Die eenheid die zij gelooven, in Zijn verstand en besluit en wil en daad. Zij bevinden niet, dat God hun wegen „snijdt“, maar dat Hij tot hen afdaalt en met hen meegaat²³. Zij gelooven niet, dat God de paradox „genereert“, en daarom weigeren zij daarvan de „conceptie“. Ze vechten er tegen. Zij weigeren de romantiek van een God, die hen neerwerpt door zijn bliksems, want zij werden tot Hem gebracht, doordat Hij Zijn majesteit inhiel, en temperde, en haar uitstraling naar hun vatbaarheid regelde. En zoo leidt Hij ze over tot den hemel, waar zij „staunen“ zullen en niet vergaan, omdat het wonder het gewone, het onweer het weer, het vuur het klimaat geworden is. Want hun geloof was geen wetenschappelijke worsteling, (al bracht het die mee), maar leven. En leven groeit op in gewenning; en om een wonder te onderscheiden en te noemen, moet het eerst op kracht gekomen zijn.

Tenslotte: al wat hier boven gezegd is, brengt op filosofisch gebied ons geen stap verder. Eerst als men het zóó ziet, begint de moeijelijkheid om het zich te realiseren. Maar daarover loopt het nu niet. Prof. Haitjema wil als theoloog optreden, en als theoloog Calvijn voor zich op-eischen. Daarom is slechts de vraag, of Calvijn's theologie uitkomsten geeft, die met prof. Haitjema's denkbeelden congrueeren. En dat blijkt het geval niet te zijn.

K. S.

¹ Van „paradoxum a ratione abhorrens“, maakt Brunner (Vom Glauben bei Calvin, 1928, S. 159): „ein der Vornunft zuwiderlaufendes Paradox“, en prof. Haitjema: „een paradox, buitveringewikkeld voor de rede“. Zoo is de uitdrukking eerst een halven, en toen een heelen slag gepengdraaid. — Voorts: van „palam“, maakt Brunner: „offensichtlich“, doch Haitjema: „openbaarlijk“. Het valt moeijlijk aan te nemen, dat prof. H. in deze aangelegenheid (een beschuldiging van andersz. dat zij van Calvijn afwijken) heeft gedaan wat in zó'n geval moet gebeuren: Calvijn heel zwaar uit eigen bel bekijken.

² Quod autem nunc vivo in carne. Nulla est hic sensus, quae non fuerit lacrimata variis expositionibus. Sicut carnis hic exponit quidam pro naturae vitiosae praesentia. Paulus autem simpliciter accipit pro vita corporali. Prompta enim alioqui fuisse alio obsecra: Tu vivis tamen vitam corporalem. Ubi autem corpus hoc corruptibile functiones suas exerceat, ubi cibo et potu sustentetur: haec non est coelestis Christi vita. Ergo paradoxum est a ratione abhorrens, quod, quae palam vivas communi hominum more, propriam tibi esse vitam negas. RESPONDET PAULUS, id in fide consistere: quo inquit absconditum esse arcuatum ab humano sensu. Vita igitur, quam fide obtinemas, non oculis apparet, sed intus percipitur in conscientia per spiritus efficaciam. Ideoque non impedit vita corporalis per fidei possessionem coelestem vitam. (volgt een verwijzing naar EL. 1:20, EF. 2:19, FILIPP. 3:20). Plenus denique est Paulus talibus testimoniis, quibus asserit, de nos vivere in mundo, ut in coelo tamen etiam vivamus: non modo quia illic est caput nostrum, sed etiam quod iure imitans vitam habemus cum ipso commensuri: ut loquitur: Iohann. 14, 1. s.

End de door mij verdedigde opvatting van Calvijn's bedoeling is nu bewaar tegen het lichtvaardig de schaar zetten zomaar midden in een eitaat, recht van bestaan hee3, zou prof. Haitjema duidelijk geweest zijn, als hij niet zoo geestelijk Pater Brunner had nageschreven. Men lese maar eens de franse vertaling van onze passage in: Commentaires de M. Jean Calvin sur toutes les Epistres de l'apostre saint Paul, Lion, Sebastien Honorati, MDLXIII, bl. 297. Daar staat het zoo.

„Premiere toutes les sentences, qui sont yci, ont esté declairées par la diversité d'expositions. Comme aucuns prenent yci la chair pour la perversité de nostre nature vivente. Mais saint Paul le prend plus simplement, pour la vie corporelle. Car autrement à l'encontre de sa response, on eust peu abscondit faire une autre objection. Toutefois tu vis une vie corporelle. Or la vie corporelle corruptible fait ce qui est de soy, la vie qui est substantie de vie, nous ne pouvons pas dire que ce soit une vie celeste de Christ. C'est donc un propos estrange & contraire à toute raison, comme ainsi soit que tu vis à la maniere commune des autres (ce que chacun voit de dire coelestem que tu n'as point vue qui te soit propre. Le saint Apostre respond que cela qui est la foy par lequel il entend que c'est une vie cachée au sens humain. La vie donc, que nous obtenons par foy, n'est point apparente devant les yeux, mais on la sent dedans la conscience par la vertu & efficacie du saint Esprit: & pourtant la vie corporelle n'empesche point que nous possédions la vie celeste par foy... etc.“

Hier blijkt ook betere vertaling van „propriam tibi vitam“. Prof. Haitjema, die zoo gemakkelijk met citaten uit Calvijn omringt, en neo-calvijnisten te maken en „ander eigen vaandel“ de opprechte zangen van Calvijn te zingen, moest niet zoo heel gauw smalen over Hebt journalistiek veldgeschut. Hoe gemakkelijk schrijft men toch hedendaagsche kerk-gedachtes! Hoe goedkoop is het werken met den ieren neo-calvijnisten!

³ Hier volgt de tekst van de proef (Sermo sur Gal. 2:20). De opzettelijke ontrouwerij strange qu'un homme fidele se glorifie que Jesus Christ vit en lay, et toutefois il est mortel. Cependant que nous conversons yci bas, nous sommes subiects à beaucoup d'infirmités.

il semble donc que en propos soit comme une speculation vaine, que Jesus Christ vive en nous. MAIS saint Paul nous ramene à la foy, et dit combien que nostre vie soit corruptible en apparence, et que nous soyons subiects à toutes afflictions de ce monde, tant y a que la foy nous vivifie: tellement que nostre Seigneur Jesus Christ ne laisse pas de nous faire participans de sa vie celeste, et de fait, nous la possédons, puisqu'il ne faut plus amener en avant la condition des tudeles selon qu'on en peut iuger par le sens naturel; mais il nous fait monter plus haut. Car la vie que nostre Seigneur Jesus Christ nous communique est un thesor, qui nous est caché, et que nous ne comprenons point sinon par foy, laquelle surmonte tout le monde.

⁴ Comm. op Rom. 6:1. Quam humano sensu paradoxatote, si quidquid de Christo praedicator, nihil novum videri debet, si audita fidei iustificatione caro toties tanquam ad diversos scopulos impingit.

⁵ Quamquam importunis quaestioibus semper est occurrendum, ne quid secum absurdi trahere videatur christiana doctrina.

⁶ Zie ook Calvijn's opzettelijk opponeeren tegen de paradox in zijn „verklaring van het 2e gebied, nr. Ex. 28“.

„Asperum est et fere paradoxum, sanctitatis (gras esse mundanas et venia indigeant: sed tenendum est, nihil esse tam purum, quod non aliquid labis a nobis contrahat (schoon water, dat in aanraking komt met onreine aarde).“

⁷ Zoo citeert prof. H. tekens Pater Brunner. Maar die ook wat haastig. Hij is in staat, op één bladzijde af te drakken den latijnachen tekst van Calvijn op Hebr. 11:1: „Nec vero gratia caret antilogiae species“ en zijn vertaling: „Aber Gnade ist nicht ohne den Schein eines Widerspruchs“.

„Een ablatief wordt veminatief, enz.“

⁸ Prof. H. haalt weer Brunner aan. Maar ten oorechte steunt hij op hem. Want Calvijn zegt: Haec pugna haec duo in speciem; et tamen optime conveniunt tibi de fide agitur (Hebr. 11:1).

⁹ Zie op Gal. 2:19.

Hic autem est vivens vitam Dei (of de loquar, quo acti-tudina inter se respondeant. — — —

Nam qua ratione dictum est, non mori legi, EADEM et vivere Deo. In summa, admodum Paulus mortalem non esse mortem illam, sed potius causam mortis vilis. Deum enim et non fragis legis nos suscipere, eiusque gratia in vitam vitam restaurari.

¹⁰ In de proef over Hebr. 28:46—50 (sermon CLX) zoet Calvijn.

Nous avons raison et intelligence: maintenant nous sommes abrutis, que la clarté qui devoit briser en nous n'est que tenebre.
¹¹ Response aux calomnies d'Albert Pignius, Recueil des Opuscules, Genève, MDCXI, 465—4, heet het.
Car il (Pignius) fait son compte, que par la Raison & la Volonté, desquelles se maintient qu'il faut qu'il se face un renouvellement entier, necessairement on doit entendre l'essence de l'ame raisonnable, ou pour le moins les vertus & facultez qui en procedent: & que ces choses sont tellement conjoinctes ensemble, qu'on ne les peut separer, ni plus que la vertu d'eschaufer ne peut estre separé d'avec le feu, ou d'eschauffer d'avec le soleil. Ainsi il conclut qu'il ne se peut faire, que la Volonté & la Raison nous soyent ostées, que quand & quand la substance mesme de l'ame raisonnable ne vienne à nous estre ostée, & qu'en lieu d'icelle ne succede une ame mondaine & autre que la premiere. Mais le voudroy' bien sçavoir de luy si ce verus de l'ame ne recouvent pas certaines qualitez, qui leur sont come accidens. Car si on m'accorde cela, voida les liens rompus, desquels ils se vantent que se ne trouroy' bien estreint. Je ne me soucie pas de sa response. Tant y a que ie di, comme arsi la chose parlo de soy-mesme que la vertu & faculté de iuger qui a son siege en l'ent entendement, de si aussi que la faculté de vouloir qui reside au coeur, sont corrompues & infectées par le peché, & di d'auantage, que ceste corruption qui a ainsi ensui-toute l'ame en ses facultez, est cause, que l'homme ne pense n'elit, ne veut, n'entreprenne ne fait que mal. Et en ce sens le di qu'il faut que tout ce qui est de nostre soit aboli & renouellé.

¹² Comm. 2 Petr. 1:19.
INCREDULUS quidem obscura est, sed qui excito deorot, sponte caecutiunt: — maar quisquis oculos fidel obedientia aperiet, ipso experimento amoveat non frustra scripturae impostum fuisse lucernae nomen.

¹³ Sermo XXVII, op. II Tim. 4:5, 6.
Et pour ce faire, que tout ce qui est de nostre nature, meure, et soit abattu: voire, et le meilleur que nous ayons avoir, c'est nostre raison, qu'elle soit tellement amoü-tie en nous, que l'Esprit de Dieu nous gouverne, afin que nous luy soyons des sacrifices vivans.

¹⁴ Abraham geloofde niet, dat Izaak sterreo zou (A) en dat dat nu identiek was met zün leven en vermenigvuldiging (B); maar dat ondanks Izaak sterreo (A) God toch wel een middel (C) zou vinden, om hem te doen leven (en tot B te komen). Dat geloof in het middel om van A tot B te komen, vermenigvuldigt de streng-paradox: en dat was juist Abrahams geloof.

Ic dome nous avons à noter en premier lieu, quand nous doutons de la resurrection (n.l. onze voorstelling, die we ont-er van gecorrad hadden) qu'il nous faut adreze les yeux à la puissance infinie de Dieu, et ne douter pas qu'il ne soit puissant pour nous retirer du sepulchre et de pourriture.

Voila choses incompatibles de prime face, qu'Isaac meure, et cependant que de sa semence doyye proceder le salut de monde. Pay, mais Abraham est tellement persuade que Dieu est Seigneur par dessus la mort, qu'il conclut qu'il TROUVERA LE MOYEN, quoy qu'il se soit, que la promesse sera accomplie: et que si la chose est impossible selon l'aprehension (h humaine, qu'il s'agit tant plus d'occasion d'exalter et magnifier la puissance de Dieu, quand il aura accompli ce qu'il ne pouvoit comprendre selon son sens naturel.

¹⁵ Il nous faut nourrir à nous-mesmes. En ce mouton (dat in plaats van Izaak geofferd werd) nous avons comme une image de nostre chair. Car voici Isaac qui est comme resuscité, il vit, et Dieu le preserve miraculeusement, et le mouton en respon- cependant. Voici donc quels sacrifices il nous faut auourd' huy offrir à Dieu, c'est que tout ce qui est de nostre NATURE soit esteint et aboli, et puis nostre raison: car c'est le pire, qui soit en nous: ce qu'on loue et qu'on prise tant, c'est assavoir, ceste prudence et ceste sagesse sur laquelle le diable domine: il faut donc que cela soit mis sous le pié, et que nous commençons par ce bout de nous dedier à Dieu et de faire c'est une partie de nostre chair. Car quand l'Escriture parle de Chair, elle n'entend pas ce qui est caché sous le peau et le cuir: mais tout ce que nous avons du ventre de nostre mere. Et ainsi il faut que tout cela s'en aille comme le mouton, et qu'il soit consumé par le feu, et que Dieu abolisse tout ce qui est de nostre: et alors nous vivrans comme il appartient, et serons offerts à Dieu, comme il est ici exposé d'Isaac. Car combien que la glaive n'ait point passé par son gosier, si est ce neantmoins qu'il a esté un sacrifice à Dieu. Il faut donc que nous commençons par là, c'est, que tout ce qui vient de nous et de nostre nature soit aboli, comme aussi il en est besoin. Voila donc, ce que nous avons à retenir.

¹⁶ Nietver-intellectualis-tisch. ¹⁷ Comm. 1 Joh. 1:8. ¹⁸ Joh. 1:8. ¹⁹ Joh. 1:8. ²⁰ Joh. 1:8. ²¹ Joh. 1:8. ²² Joh. 1:8.